

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Verstinės literatūros derlius: paralelės ir įvairovė. Jurgos KATKUVIENĖS, Dalios ZABIELAITĖS ir Mariaus BUROKO pokalbis

2013-11-02

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Literatūra

AUTORIUS: Jurga Katkuvienė, Dalia Zabielaite, Marius Burokas

DATA: 2013-11

Literatūros derlius – ne greitojo maisto porcija, tik užmetęs akį tikrosios jo vertės nepamatysi. Tad geriausiai įvertintų praėjusių metų knygų sąrašas paskelbtas tik ši rudeni – per Vilniaus knygų festivalį. Šiomet Lietuvos literatūros sąjungos skelbiamuose Metų verstinės knygos rinkimuose balsavo ir ekspertai, ir skaitytojai. Ilgąjį (22 pozicijos) sąrašą ir iš jo atsijotą finalinį šešetuką aptaria literatūrologės **JURGA KATKUVIENĖ** ir **DALIA ZABIELAITĖ** bei poetas, vertėjas ir publicistas **MARIUS BUROKAS**.

Jurga: Mane 2012 metais nudžiugino įvairiakalbė literatūra. Tikėkimės, kad ši gera tendencija išliks. Pirmuose Metų verstinės knygos rinkimuose padejuodavom, kad grožiniuose vertimuose dominuoja anglakalbė literatūra; įsiterpdavo tik po vieną kitą vertimą iš lenkų, prancūzų ar kitų kalbų. 2012 metų apžvalgoje jau galima iš tiesų kalbėti apie pasaulinę literatūrą. Į skaitytojų rankas pateko japonų, ispanų, kroatų, kubiečių, Nyderlandų, Pietų Korėjos, prancūzų, rusų, suomių, turkų autorių kūriniai. Skaitytojai jau gali diskutuoti ir apie mažiau mums pažįstamų kraštų rašytojus.

Marius: Turim išties margą sąrašą. Dar reikia paminėti ir žanrų įvairovę ilgajame sąrašė – ne tik romanai, bet ir poezija, pjesės, autobiografijos ir netgi publicistinė proza.

Dalia: Tikrai, 2012-ieji buvo įdomūs tuo, kad išleista įvairių žanrų ir stilių verstinių knygų. Kiekvienas žanras įdomus savaip – ir biografija, ir socialinis ar istorinis romanas, ir eseistika, ir, žinoma, Czesławo Miłoszo kultūrinė-istorinė proza. Įdomu buvo skaityti ne vien tik romanus, kaip kad būdavo ankstesniais metais. Be to, kad 2012-ieji pristatė daug naujų, lietuvių skaitytojui dar nepažįstamų vardų. Tarp jų yra keli įdomūs ir verti dėmesio debiutiniai romanai – pavyzdžiui, jaunos rašytojos Teos Obrecht „Tigro žmona“ ar Tomo Rachmano romanas aktualia tema apie šiuolaikinę žurnalistiką „Netobulieji“.

Marius: Beje, ilgajame sąrašė yra ir vienaip ar kitaip su Lietuva susijusių knygų. Pavyzdžiui, Pietų korėjietis parašė romaną apie Užupį. O rusų rašytoja Lena Eltang

gyvena Vilniuje, tad jos kūryboje irgi blyksteli lietuviški motyvai. Miłoszo lietuviškumas mums jau tarsi savaime suprantamas.

Dalia: Jo „Abécélé” – išties įdomi knyga ir dėl žanro. Tai ir memuaristika, ir sykiu kultūrinė-istorinė studija. Miłoszas prisimena Vilnių, kokiame gyveno, pasakoja apie lenkiškąją Vilniaus kultūrą ir istoriją. Knyga įdomiai sudėliota – abécélės tvarka pasakojama apie žmones, daiktus, reiškinius, kultūrinės-istorines sąvokas. Ji išsiskiria iš visų kitų Miłoszo knygų.

Jurga: Antra vertus, mums Lietuvoje Miłoszas toks savas, kad jam jau pakanka tik pavardės – kitokios rekomendacijos nelabai reikalingos.

Dalia: Pratęsiant žanrų temą, man išskirtinė pasirodė Haruki Murakami „Ką aš kalbu, kai kalbu apie bėgimą”. Jau esam įpratę skaityti šio rašytojo romanus, o ši knyga – autobiografinė, tokių išleidžiama nedaug. Pernai ir užpernai autobiografinių knygų turėjom visai mažai.

Marius: Dėl žanro man tikrai įdomi buvo biografinė Jono Krakauerio knyga „Į laukinį pasaulį” – labai savitas biografijos ir esė derinys.

Jurga: Joje juntama įgudusio publicisto plunksna.

O grįžtant prie paralelių ilgajame sąrašė – jų yra ir daugiau, galbūt kaip tik dėl kalbų įvairovės. Man pačiai buvo labai įdomu skaityti Matę Matišičių, kurio pjesių problematika susijusi su Balkanų istorija, pokario situacija. Kitaip, bet labai įdomiai jas atliepia istorinės peripetijos Teos Obrecht romane „Tigro žmona”. Daug sužinojau apie tų kraštų kultūrą, istorinę patirtį.

Dalia: Jei jau prakalbome apie istorinę tematiką, būtina paminėti Orhano Pamuko romaną „Mano vardas Raudona”. Rašydamas apie gimtąją Turkiją autorius nukelia net į XVI amžių ir labai įdomiai pasakoja apie miniatiūrų meną.

Jurga: Su istorine tematika susijusi ir Manuelio Rivaso knyga „Dailidės pieštukas”. Meilės istorija plėtojasi Ispanijos pilietinio karo fone. Galima būtų teigti, kad ir latvių poezijos knyga („Pavasaris bus kaip visuomet: šiuolaikinės latvių poezijos antologija”) yra istorinio laikotarpio atspindys. Atrinkta nepriklausomybės metais parašyta skirtingų kartų poezija.

Marius: Beje, labai išsamus rinkinys. Tikrai padeda susidaryti išpūdį apie latvių poeziją. Šiuo aspektu kol kas geresnės knygos nėra.

Jurga: Mūsų ilgajame sąrašė buvo ir daugiau susikertančių gijų. Pavyzdžiui, Andrei’aus Makine’o „Trumpa amžinų meilių knyga” ir Sofi Oksanen „Stalino karvės”. Abu romanai reflektuoja sovietinį laikotarpį, tačiau per labai skirtingas asmenines prizmes. Oksanen pasirinko moterišką liniją, per ją atskleidžia suomių–estų santykių problematiką, bet sykiu labai atpažįstama ir sovietinė tikrovė. Makine’as savo vaikystės, praeities, susijusios su sovietinio gyvenimo peripetijomis, patirtį atskleidžia per įvairias meilės istorijas.

Šių metų sąrašas iš tiesų atskleidžia skaitytojams plačiausią šiuolaikinės užsienio literatūros perspektyvą. O kalbant apie literatūrinę vertę, jis yra labai netolygus. Į ilgąjį sąrašą pateko išties sunkiai sugretinami autoriai Miłoszas, Murakami, Ravalecas... Dėl to šįmet nebuvo taip lengva išrinkti rekomenduojamą geriausiųjų šešetuką.

Į metų verstinės knygos ilgąjį sąrašą patenka knygos, parašytos per pastaruosius trisdešimt metų – be to, žiūrime meninės vertės ir vertimo kokybės. Sąvoka „meninė vertė” daug ką gali nuteikti maištingai, bet joje cenzūros prado tikrai nėra: knygos tiesiog turi būti „gera literatūra” – su pretenzija įveikti laiko išbandymą, taip pat atspindėti užsienio literatūrų tendencijas. Mes skiriame ją nuo *popsinių* – vienadienio

populiarumo - laisvalaikio skaitinių.

„Tradicionis šiuolaikinis romanas“ ir nuomonių skirtumai

Dalia: Iš ilgojo mūsų sąrašo išsiskiria Vincento Ravaleco „Padugnės giesmė“ – socialinės kritikos romanas. Kritikuojami mūsų laikai, dabartinė visuomenė. Tokių romanų ne tiek daug tenka skaityti. Čia pasakojama apie šiuolaikinę Prancūziją, atskleidžiama tamsioji visuomenės pusė.

Jurga: O man „Padugnės giesmė“ buvo tiesiog šiuolaikinis prancūziškas „Didžiojo Getsbio“ variantas.

Marius: Nors viskas lyg ir gerai surikiuota, bet pati knyga man nepatiko.

Jurga: Švedų rašytoja Karin Alvtegen – pripažinimo sulaukusi detektyvų autorė, bet pernai pasirodžiusiame psichologiniame romane „Tikėtina istorija“, narstant vidines žmogaus būsenas, gausu stereotipų: milijonierius nusivilia savo gyvenimu, namų šeimininkė – vyru, o miškų senolis atveria jiems gyvenimo prasmę... Manęs tokios linijos neįtikina. Priešingybė galėtų būti Reinaldo Arenaso autobiografija „Kai ateis naktis“ – tik apmaudu, kad netikslus pavadinimas nebeišlaiko nei aliuzijos, nei tikrosios minties (turėtų būti „Prieš sutemstant“ ar „Prieš sutemas“). Tai sukrečiantis, provokatyviai atviras pasakojimas apie sistemai neparankaus kuriančio žmogaus gyvenimą Kuboje, rašytojų aplinką, jį dar sustiprina homoseksualumo linija. Knyga išsiskiria ne vien dėl Kubos realijų sklaidos, ji atliepia šiandienos problematiką dėl lyties tapatybės, savo tapatybės paieškų...

Geriau vėliau negu niekad

Marius: „Karštų“ naujienų sąrašė tikrai nėra daug. Tarp originalo ir lietuviško vertimo neretai susidaro 10-15 metų tarpas.

Jurga: Viena aktualiausių naujienų, man regis, suomių rašytojos Oksanen „Stalino karvės“. Dar jaunos iš Balkanų kilusios JAV rašytojos Obrecht knyga „Tigro žmona“ – originalas išėjo 2011 metais.

Dalia: O tai buvo debiutinis jos romanas. Be to, „šviežiena“ galima vadinti Elif Shafak „Keturiasdešimt meilės taisyklių“.

Marius: Bet štai debiutinis Zadie Smith romanas „Balti dantys“ išleistas jau prieš dešimt metų...

Jurga: Apie 2000-uosius užsienio literatūroje itin išryškėjo multikultūriškumo tema... Zadie Smith romanas kaip tik dėl to ir buvo labai aktualus.

Marius: Tai vienas pirmųjų romanų, kuriuose kalbama apie emigrantų padėtį pasaulio didmiesčiuose.

Jurga: Lietuvių skaitytojui emigracijos tematika net daugiau nei po dešimt metų skamba užtektinai aktualiai.

Atwood, Margaret. Tarnaitės pasakojimas (iš anglų kalbos vertė Nijolė Chijenienė)

Jurga: Apžvelgiant 2012 metų verstines knygas, galima pereiti ir prie komisijos narių išrinkto trumpojo sąrašo. Pirmiausia norėčiau paminėti Kanados rašytojos Margaret

Atwood romaną „Tarnaitės pasakojimas”, kuris pirmą kartą pasirodė 1985 metais. Kaip matyti, romanas turi savo istoriją, laiko patikrintas ir nepraradęs aktualumo.

Marius: Margaret Atwood jau įėjo į XX a. antros pusės kanoną, ji darė įtaką ir kitiems rašytojams. Ir apskritai ji – literatūros reiškiny. Bet kiekvienas Atwood romanas vis nustebina – diapazonu, išradingumu, vaizduote. Kritikai šį Atwood romaną laiko pačiu brandžiausiu ir stipriausiu – puiku, kad jis pagaliau pasirodė ir lietuviškai. Tai – ir lyčių santykių, ir totalitarinės santvarkos studija. „Tarnaitės pasakojimas” – neabejotinai vienas svarbesnių pernai pasirodžiusių romanų. Būtų gražu, jei lietuviškai būtų išleista ir visa autorės trilogija, kurios paskutinioji dalis pasirodė visai neseniai.

Eltang, Lena. Akmeniniai klevai (iš rusų kalbos vertė Vladas Braziūnas)

Marius: Lenos Eltang „Akmeniniai klevai” man patiko dėl to, kad tai nėra lengvas tekstas. Jis tirštas, daugiasluoksnis, reikia sekti užuominas, antraip pamesi giją, kas, kodėl ir su kuo susijęs. Tačiau romanas iš tiesų įdomus, patraukli intriga – ji net šiek tiek detektyvinė, nagrinėjamos paraliteratūrinės problemos. Versti tokį kūrinį tikrai nebuvo lengva. Man patinka knygos, kuriose reikia „kapstyti” ir aiškintis, su enciklopedinėmis užuomazgomis, kuriose randi ir šio, ir to. Beje, „Akmeniniai klevai” – sąlyginės trilogijos dalis.

Matišić, Mate. Pomirtinė trilogija (iš kroatų kalbos vertė Julija Gulbinovič)

Jurga: Smagu šalia kanadietės, bosnių kilmės amerikietės, turkų, lenkų ir rusų rašytojų trumpajame sąrašė matyti ir kroatų rašytoją Matę Matišićių. Nebijau rodyti savo entuziazmo: jis man buvo atradimas! Knyga pirmiausia įdomi tuo, kad tai dramaturgija: trys pjesės pavadintos „Pomirtinė trilogija”. Siužetai susiję su nesenu Balkanų karu – tiksliau sakant, vaizduojamos pokario situacijos, karo paveikti gyvenimai ir likimai. Dramos parašytos su gera doze grotesko, su juodu humoru, tačiau sykiu labai jautriai ir stipriai, sukrečiamai atveria gyvenimo realybę. Būtinai reikia paminėti pagarbą skaitytojui – pjesės išleistos su geru įvadu bei paaiškinimais. Akivaizdus vertėjos Julijos Gulbinovič pastangų „prisijaukinti” kalbą ir tarmę rezultatas, užtat tikrai apmaudu, kad knygoje likę redagavimo, korektūros klaidų.

Obrecht, Tea. Tigro žmona (iš anglų kalbos vertė Vidas Morkūnas)

Dalia: Teos Obrecht „Tigro žmona” – įdomus istorinis socialinis romanas, pasakojantis apie buvusią Jugoslaviją, apie neseną Balkanų karo konfliktą. Į pasakojimą, kuo tada gyveno žmonės, kaip išgyveno tuos įvykius, įsipina ir magiško realizmo gija. Knyga įdomi ir gyva, ir vertimas geras – skaitydama jo net nejauti.

Marius: Balkanų magiškas realizmas – liūdnesnis ir melancholiškesnis už Lotynų Amerikos, jis labai susijęs su mirtimi. O tenykštis tautų katilas – dėkinga dirva vaizduoti konfliktus, netikėtus įvykius ir netgi stebuklus. Jauna autorė tikrai sugebėjo tai pasitelkti.

Pamuk, Orhan. Mano vardas Raudona (iš turkų kalbos vertė Justina Pilkauskaitė-Kariniauskienė)

Jurga: Orhanas Pamukas – klasikinis mūsų sąrašo autorius, jį minime nuo pat verstinės knygos rinkimų pradžios. Knyga „Mano vardas Raudona” mane pradžiugino, nes po lengvesnio žanro „Nekaltybės muziejaus” Pamukas čia vėl pademonstravo

tikrą pasakotojo talentą. Aišku, autorius lieka ištikimas savo tematikai, gvildena Rytų-Vakarų, krikščioniškosios-musulmoniškosios civilizacijų susidūrimą. Visa tai, taip pat ir tradicijos bei modernumo konfliktai, būdinga ir romanui „Mano vardas Raudona“. Bet sykiu matome, kaip puikiai Pamukas valdo įvairius žanrus. Skaitytoją patraukia ir meistriškai pateikta tematika, ir gana įmantrus, ornamentuotas siužetas. „Mano vardas Raudona“ – detektyvinis pasakojimas, suskirstytas į fragmentus iš skirtingų veikėjų perspektyvų, ir vaizduojantis miniatiūrų piešėjų gyvenimą XVI a. Osmanų imperijoje.

Pilch, Jerzy. Mano pirmoji savižudybė (iš lenkų kalbos vertė Vyturys Jarutis)

Marius: Jerzis Pilchas – kalbos virtuožas ir pasakotojas. Jis visad groja įvairiais registras, o romanas „Mano pirmoji savižudybė“ labai gražiai perteiktas lietuviškai. Labai malonu skaityti. Viskas – nuo makabriškų epizodų iki itin lyriškų – puikiai dozuota ir gražiai supinta. Iš to ir susideda gera literatūra.

Dalia: Be to, Pilcho romanai išmoningai užkabina ir istorinius klodus.

Jurga: Aš kiekvienais metais vis kartoju: tiesiog pavydu matyti, koks intensyvus literatūrinis gyvenimas Lenkijoje, kokia sodri jų literatūra. Lenkų autoriai į mūsų sąrašą patenka kiekvienais metais, o mūsų vertėjai iš lenkų kalbos tikrai turi ką parodyti, „baltų dėmių“ lenkų literatūroje nėra – ir jaunesnės, ir vyresnės kartos autorių pavardės vis tampa atradimais. Pilchas būtų vidurinėsios kartos atstovas. Tiek pernykštis Huelle, tiek šiųmetis Pilchas pateikia tokią satyros ir humoro dozę, kad iškart imi lyginti: lietuvių literatūroje tikrai trūksta saviironijos ir grotesko, o lenkai moka ne tik pasišaipyti iš savęs, bet ir aiškiai įvardyti skaudulius.

2013 09 30. G. N. ir R. S. nuotraukos